پاڼه او نړۍ

ليکواله: زرمينه روهي وردگ

اونۍ

Onai Climate Change Studies Organization for Afghanistan

د اونۍ په اړه

اونۍ يوه غير دولتي او غير انتفاعي مؤسســـه ده، چې د افغانستان اقتصاد وزارت سره په (۵۲۲۹) شمېره ثبت او راجستر ده. هدف يې د يو پلاټ فورم په صفت د پوهاوي، تعامل او همکارۍ له لارې په افغانستان کې د اقليمي بدلون اړوند موضوعاتو په برخه کې فعاليت کول دي. اونۍ غواړي چې د څېړنې، عدالت غوښتنې او زده کړې له لارې د اقليمي بدلون په نتيجه کې رامنځته شويو خطراتو لپاره پايه داره او د افغانستان د ټولنې د ضرورياتو پر اساس حل لارې وړاندې کړي.

د اونۍ ليدلورى يوازې د افغانستان تر پولو پورې محدود نه دى، بلکې اونۍ اقليمي بدلون يـــوه نړېواله ننگونه بولي، چې گډو هڅو او عملي گامونو تـــه اړتيا لري؛ تر څو د موجوده ستونزو لپاره حل لارې وړاندې کړي.

په ځانگړې توگه په سيمه ييزه کچه د اقليمي بدلون ډيپلوماسي د اونۍ د فعاليت د ساحې يو له څلورو اصلي ستونونو څخه شمېرل کېږي چې هدف يې د شخړې پر ځاى د همکارۍ لپاره د اسانتياوو برابرول دي.

اونۍ ژمنه ده چې په افغانستان کې د علمي څېړنې پر بنسټ داسې اقدامات غوره کړي چې د زرغون انتقال په ټولو اړوند سکتورونو کې لاره هواره کړي. د يادونې وړ ده چې په دې هڅونو کې به د انرژي او اوبو سکتورونو ته په خاصه توگه پاملرنه وشي.

”راځئ د اقليمي بدلون ننگونې په فرصتونو بدلې کړو؛ تر څو چې په افغانستان او سيمه کې پايه داره پرمختگ، سولې او ثبات ته لاره هواره شي!“

پاڼه او نړۍ

لیکواله:
زرمینه روهي وردگ

۱۴۰۲ هـ.ل

د کتاب نوم: پاڼه او نړۍ

لیکواله: زرمینه روهي وردګ

کتونکی: زلمی هېوادمل

اېډیټ: اجمل روهي

انځورونه: لېمه او میوند حکیمزی (د مصنوعي زیرکتیا په مرسته)

له ښاغلي انجینر ابوبکر همت نه ځانګړي مننه چې کتاب یې د مسلکي اړخ نه اېډیټ کړی.

خپرندوی: د اونۍ مؤسسه

بسم الله الرحمن الرحیم

د خپروندي یاددښت

د اونۍ موسسې موخه د اقلیمي بدلون حیاتي موضوع ته ځانګړې پاملرنه او په افغاني ټولنه کې یې د یو محوري بحث په توګه مطرح کول دي.

اونۍ لومړنۍ افغاني موسسه ده، چې د اقلیمي بدلون په برخه کې یې، د څېړنې، عدالت غوښتنې، اقلیمي ډیپلوماسۍ او اقلیم پوهنې له لارې ځانګړې فعالیتونه پیل کړي دي. اونۍ غواړي د اقلیمي بدلون ناوړه اغېز په هکله په افغانستان او سیمه کې د پوهاوي کچه لوړه کړي، تر څو شته ننګونو ته اغیزمنې او هر اړخیزې حللارې ومومندل شي.

په دې برخه کې عامه پوهاوی، چې د دقیقو څېړنو او معلوماتو پر بنسټ ولاړ وي، کلیدي رول لوبولی شي. اړینه ده چې د نن ماشومانو ته چې په راتلونکي کې د دې سیارې مسئولیت ور په برخه کیږي په کافي اندازه پوهاوی او معلومات ورسول شي تر څو په راتلونکي کې د ځمکې له سیارې سره عادلانه او ښه چلند وکړي او د هر اړخیزې حللارې په موندنه کې په فعاله توګه برخه واخلي.

له همدې کبله اونۍ غواړي چې د ماشومانو لپاره د اقلیمي بدلون او چاپېریال ساتنې په اړه د افغانستان په رسمي ژبو د لیکل شوو کتابونو د چاپ ملاتړ وکړي.

هیله ده «پاڼه او نړۍ» د دې اوږد مهاله بهیر پیل وي، او زموږ له ماشومانو سره مرسته وکړي چې د الله (ج) له خوا د راډالۍ شویو د طبیعي نعمتونو په قدر او ارزښت پوه او په ښه توګه ترې ساتنه وکړي.

لیکوالې زرمینې روهي وردک په دې کتاب کې په عالي ډول سره خپل استعداد اثبات ته رسولی او افغان ماشومانو ته یې ښایسته اثر پنځولی دی. موږ له آغلې لیکوالې د زړه له کومې مننه کوو او له فرصت نه په استفادې سره نور افغان لیکوالانو، په ځانګړې توګه مېرمنو ته، بلنه ورکوو چې د دې ډول کتابونو د لیکلو لړۍ وغځوي. ,,اونۍ´´ به یې تل تر څنګ ولاړه او ملاترې وي.

د یو متحد او سوکاله افغانستان په هیله

درنښت

د ,,اونۍ´´ د موسسې بنسټ اېښودونکی او د بورډ مشر

ډیپلوم انجینیر الیاس وردک

پاڼه او نړۍ

ستاسو په لاسو کې دا کتاب چې محترمې لیکوالې زرمینې – پاڼه او نړۍ نومولی – د کوچنیانو لپاره لیکل شوی کتاب دی او زما په پوهه په خپله نوع کې ډېر ګټه ور او کار آمد اثر ګڼل کیدای شي.

دا کتاب د کوچنیانو لپاره، د کوچنیو حکایاتو په بڼه په داسی ابتکاری شیوه تهیه شوی چې په هره برخه کې د راوي له خولې د انسانی ژوند د چاپیریال پر یوه ضروري موضوع په ډېره ساده او د کوچنیانو لپاره د درک او پوهې وړ ژبه په ډېر خونده ور سبک لیکل شوی دی.

د کوچنیانو لپاره د لیکلیو شویو نورو آثارو په نسبت د (پاڼه او نړۍ) امتیاز پدې کې دی چې د دې کتاب لوست د کوچنیانو د ادبي ذوق له خړوبولو سربیره، کوچنیان له ډېرو مفیدو او د انساني ژوند له چاپیریال سره د تړلیو او موثرو مسایلو له ساینسي بنیادونو هم خبروي.

د دې کتاب په لیکنه کې د محترمې لیکوالې هنر دا دی چې د انسانی چاپیریال د خرابیدو او هم یې د ساتلو او سلامتیا پر عواملو د انسان د منفی او مثبت نقش ډېر حیاتي موضوعات، د کوچنیانو له پوهې سره سم، په روانه او په کورنې محیط کې پر مستعملو اصطلاحاتو پسوللې، پسته او خوږه ژبه لیکلې دي.

ليکواله د کتاب د عباراتو د بشپړتابه لپاره د الفاظو په انتخاب کې خاص مهارت لري. د کتاب د حکاياتو په بيان کې يې د کوچنيانو د برداشت سويې ته په پاملرنه موزون، مناسب او رسا کلمات او الفاظ انتخاب کړي دي.

(پاڼه او نړۍ) هم په موضوعي لحاظ او هم د بيان د روان سبک له پلوه په پښتو کې د کوچنيانو لپاره د ليکل شويو کتابونو په لړۍ کې ځينی ابتکاري خواوې لري. هيله دا ده چې دا روش وسعت پيدا کا او زموږ د دې ساحې ليکوال، لکه: (پاڼه او نړۍ) د ژوند ځينې ضروري مسايل په خپلو آثارو کې د کوچنيانو د فهم له سويې سره برابر را ونغاړي، څو زموږ کوچنيان له کوچنيوالی د انسانی ژوند له ځينو حياتي ضرورتونو سره آشنا شي.

د دې ګټه ور اثر محترمې ليکوالې زرمينې ته د کوچنيانو لپاره د دې ابتکاري خونده ور کتاب د ليکلو مبارکي وايم او د لا برياليتوب هيله يې لرم.

په درناوي

سرمحقق زلمی هيوادمل

پاڼه او نږۍ

پاڼه په ښويدليو پښو له ټولګي نه راووتله. د کور خوا تللې لارې ته يې وکتل. يوه ژوره سا يې واخيسته، ورو ورو روانه شوه. په ځنګله کې نږۍ لار تېره شوې وه او تر ځنګ يې د يخې اوبو سړه وياله هم بهېده. پاڼې هېڅ زړه نه کېده چې تر کوره په دا اوږده لار باندې لاړه شي، خو بله چاره نه وه، مجبوره وه چې د ځنګل تر منځ غره ته تللې لارې ته ختلې وای.

کور ته په رسېدو سره يې د ښوونځي بکس په دروازه کې وغورځاوه، دروازه سره يې پښې په خاورو کې اوږدې وغځولې او کېناسته.

مور يې د کوټې نه ور پام شو، ورغږ يې کړ: وه پاڼې خواره مه شې دا څه کوې، ټول کالي دې په خاورو ککړ کړل. زر پاڅه!

هله، مخ لاسونه دې ومينځه، ډوډۍ تياره ده.

پاڼه لا هم هماغسې ناسته وه. بابا يې له باندې نه د کور انګړ ته را دننه شو. پاڼه يې نه وه لېدلې، پښه يې د پاڼې په پښو کې بنده شوه او يو ټوپ يې کړ، ځان يې بيرته د ونې په سټه تم کړ. پاڼې د بابا د ټوپ وهلو په لېدو په خندا شوه او له خندا پر ځمکه ځملاسته، نس يې په دواړو لاسونو نېولی و او په زوره زوره يې خندل. بابا يې هم په خندا شو. پاڼې ته يې وکتل ويې ويل: داسې ښکاري چې زما نانځکه بيا لارو ستړې کړې ده.

پاڼې ببېرته ځانته پام شو چې ولې دلته ناسته وه.

ـ هو بابا جانه نن سخته ستړې شوم. ته وګوره دا ګرمه هوا او دا اوږده لار. دا ټول د ځنګله ګناه ده. که دا ځنګل دلته نه وای یوه لنډه لار به زموږ تر کوره راغلې وه. یو سم سرک به جوړ شوی و، موټر به راتللی شو او زه به دومره نه ستړې کېدم. بابا جانه، نه شو کولی چې دا ځنګل ټول ووهو او غټ سرک جوړ کړو؟

بابا یې له یوې شېبې سوچ وروسته وویل: راځه لورکۍ مې، له ډوډۍ نه وروسته زه او ته به چکر ته لاړ شو او بیا به د ځنګل په هکله هم خبرې وکړو.

تر ډوډۍ وروستې پاڼې ځان چکر ته تیار کړ. بابا یې دروازه کې ورته انتظار و. دواړه د ځنګله خوا ته روان شول.

بابا یې وویل: نن به د ځنګله منځ ته لاړ شو، وګورو چې هلته څه خبرې دي.

پاڼې سر وښوروه ویې ویل: ښه ده باباجانه، زه هم غواړم پوه شم چې هلته څه دي او ځنګل ولې باید ونه وهل شي؟!

دواړه یوه ښه شیبه وړاندې لاړل. یو ځای کې ونې ډېرې ګڼې شوې. دوی د ځنګله منځ کې وو. بابا یې پاڼې ته وویل: یو ځل سترګې پټې کړه او غوږ شه چې څه اورې، څه حس کوې؟

پاڼې سترګې پټې کړې، غوږ یې ونیوه. د باد سړه هوا یې په مخ حس کوله. د مرغۍ سندره او د پاڼو شرنګا یې اورېده. سترګې یې خلاصې کړې. ځان یې ارام حس کړ. بابا ته یې مخ کړ، ویې ویل: بابا جانه دا څومره ښه او ارامه احساس دی.

بابا یې موسکۍ شو: هو زما نانځکې، دا د ځنګله جادو ده. که ځنګل نه وای، دا سړه هوا، د ژویو کورونه او د مرغانو ځاله به هم نه وای. دا بارانونه چې زموږ کلي کې تر نورو ځایونو ډېر دي او پاکه هوا لرو دا یو به هم نه وای.

پاڼه حیرانه شوه: هغه ولې او څنګه؟

بابا: اوس به زه تا ته ووایم چې ولې او څنګه.

ته خو پوهېږې چې کله موږ سا اخلو اکسیجن تنفس کوو او چې سا باسو نو کاربن ډای اکساید تولیدوو. موږ د تنفس لپاره اکسیجن ته اړتیا لرو. ونې بیا زموږ برعکس کاربن ډای اکساید تنفس کوي او اکسیجن تولیدوي. دوی هم یوه اندازه اکسیجن د شپې له خوا تنفس کوي او کاربن ډای اکساید خارجوي، خو تر هغه ډېر بیا بېرته د ورځې له خوا اکسیجن تولیدوي. که چېرې ونې د کاربن ډای اکساید نه هوا پاکه نه کړي، دا ګاز په اسانه بېرته نه فلتر کیږي، په دې ډول به هوا نوره هم ګرمه شي، اقلیم به بدلون وکړي، وچکالي او نورې ناوړه پایلې به ولري.

پاڼه: اقلیم څه دی بابا جانه، او څنګه ناوړه پایلې به ولري؟

بابا: که خوښه دې وي په هغه باندې به بیا بله ورځ خبرې وکړو، نن به د ځنګله په هکله وغږېږو.

پاڼه: باباجانه بیخي مې خوښه ده، ښه نو ځنګل نور څه ښه والی لري؟

بابا: هو، د ځمکې تقریباً ۳۰ فیصده (درېیمه برخه) ځنګلونو پوښلې، یوازې پنځه سالمې غټې ونې کولی شي ډېرو خلکو ته اکسیجن ورسوي. بل دا چې ځنګلونه هوا هم پاکوي، کټ مټ لکه برقي جارو له هوا نه ګرد ټولوي. یوه ونه په کال کې تقریباً پنځه کیلوګرامه ګرد جذبوي. کله چې باران ووریږي

او ځمکه کې اوبه جذب شي نو بيا د ونې ريښې خپله دنده پيلوي. د ونې ريښې د باران اوبه فلتر او پاکوي. په دا ويالو کې پاکې اوبه چې ګورې د ونې د ريښې له برکته دي. د ونې ريښې ځمکه د ښويدو نه هم ساتي. که چيرې توپان شي نو همدا ونې د باد يو څه مخه نيسي چې زموږ کورونه وران نه کړي.

د ځنګله بله مهمه دنده دا ده چې موږ ته باران راکوي. د ونې ريښې، اوبه د ښاخونو له لارې پاڼې ته رسوي او پاڼې دا اوبه بېرته تبخيروي. له دې تبخير

شوي ګاز نه وربخېږي جوړېږي او وریځې موږ ته ښېرته باران راکوي. د باران یوه برخه اوبه، د ځمکې لاندې ذخیره کېږي، یوه برخه یې سیندونو ته بهیږي او یوه بله برخه یې بېرته تبخیر کیږي. دې ته د اوبو دوران هم وايي.

بابا: رښتیا په یاد دې دي چې ناروغه وې مور دې یو ډول بوټی درکړ او زر بېرته روغه شوې؟

پاڼه: هو بابا جانه هغه تریخ بوټی مې خود په یاد دی. خدای مې دې بیا ترې ساتي، یو ځل بیا یې نشم خوړلی.

بابا یې موسکی شو: هو نانځکې آمین، خو هماغه بوټي ته بېرته ښه کړې او که دا ځنګل نه وای نو هغه بوټي به هم نه وو.

دا مور دې چې هره ورځ خوندوره ډوډۍ موږ ته پخوي، په ژمي کې ګرمه کوټه کې ناست وو، دا هم د ځنګله برکت دی. که د ځنګله لرګي نه وای موږ ته به ژوند سخت وای. الله (ج) موږ په هر ډول نعمتونو نازولي یوو. دا هر څه یې موږ ته ډالۍ کړي او موږ باید په سمه توګه ترې ګټه واخلو.

پاڼه په سوچ کې شوه، پوښتنه یې وکړه: بابا جانه که هر څوک ځنګل ووهي او لرګي وسوځي نو ځنګل به خلاص شي بیا به څه کوو؟

بابا: افرین لورکۍ مې، اوس دې ښه خبره وکړه. ځکه خو باید موږ ډېر پام وکړو چې خپل ځنګلونه وساتو. که موږ یوه ونه ووهو پر ځای یې باید نوي نیالګي کېنوو تر څو ځای یې خالي پاتې نه شي او بېرته زرغون شي.

پاڼې د بابا جان لاس ونیوه، پاس اسمان ته یې وکتل، ځو سپینې وریځې ورو ورو روانې وې. د لوړې شنې ونې ښاخونو کې یوه ځاله ښکارېده. پاڼه لا فکرونو کې وه چې تر شا یې د بوټې تر منځ کوم څه وښورېدل. پاڼې له وېرې ټوپ کړ او له بابا جان یې غېږه راتاو کړه. بابا جان یې په خندا پاڼې ته وویل: وګوره هلته، یوه وړه سویه ده. پاڼې د سوی په لېدو مخ په دواړو لاسونو ونیوه او له خوشالۍ یې چیغه کړه: بابا جانه وګوره دا څومره ښایسته ده. اوه بابا جانه ځنګل څومره ښه دی. اوس نو ځنګل پر ما هم ګران شو. نور نه وایم چې ولې ځنګل شته. زه نور کوښښ کوم چې د ځنګل ساتنه وکړم تر څو دا ښایسته سوی او هغه پاس مرغۍ بې کوره نشي.

بابا یې وخندل پاڼه یې مچو کړه. دواړه ورو د کور پر خوا روان شول. پاڼې اوس په ځنګل کې له چکر نه خوند اخیسته او هر څه ته یې په بله سترګه کتل.

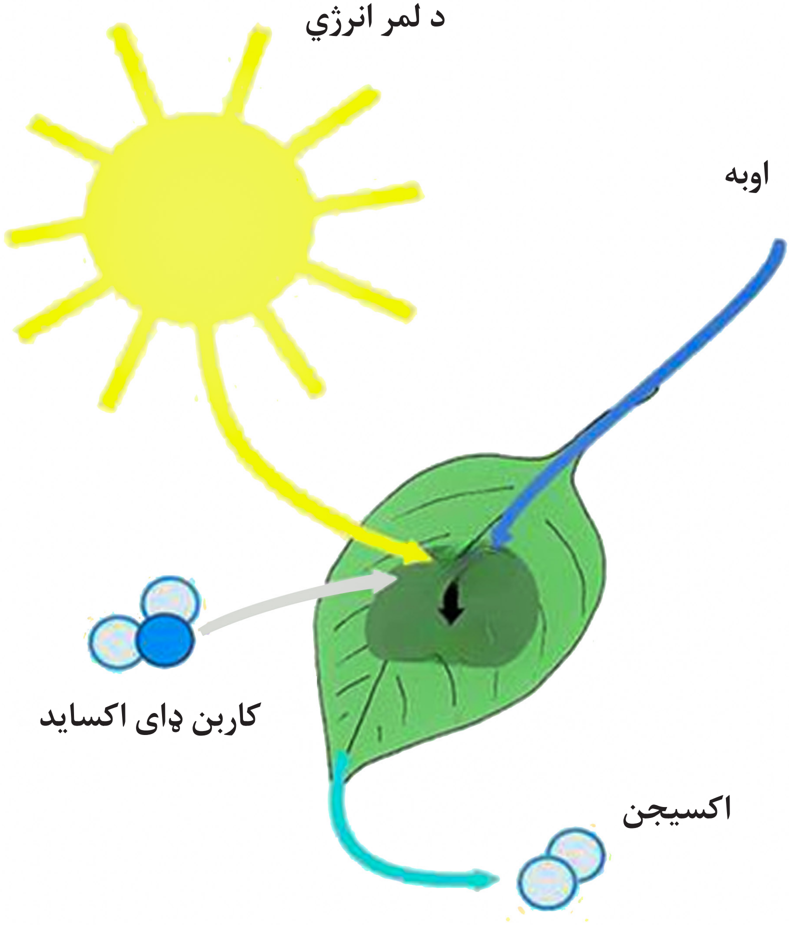
د لمر انرژي
اوبه
کاربن ډای اکساید
اکسیجن

بل کلی

مازدیګر لمر په ډوبېدو و. پاڼه د کور په انګړ کې د پیشو سره په لوبو بوخته وه. مور یې څو څو ځلې دروازې ته وکتل. ځان سره یې کوم څه ویل. د انګړ دروازه ټک ټک شوه. پاڼې دروازې ته منډه کړه، پوهېده چې بابا جان یې دی. د سلام نه وروسته بابا یې پاڼې ته وویل: لور مې زه باید تا او مورسره دې یوه مشوره وکړم.

پاڼه حیرانه شوه، غلې د بابا تر شا روانه شوه. مور یې لکه پوهېده چې څه خبره شته، یو څه نارامه ښکارېده. درې واړه کېناستل.

بابا یې وویل: نن دفتر کې رییس هیله راڅخه وکړه چې یو بل کلي ته د دندې لپاره لاړ شم. هلته مور ته ډېره اړتیا لري. ما غوښتل چې لومړی له تاسو سره مشوره وکړم چې ستاسې څنګه خوښه ده؟

مور یې وویل: نه پوهېږم، دلته مو اوس کور ځای په ځای کړی. ټول خپلوان او دوستان مو دلته دي. همدلته بلد شوي هم یوو. بابا یې پاڼې ته مخ کړ: ته څه وایې لورکۍ مې؟

پاڼې فکر وکړ ویې ویل: بابا جانه، هلته خلک تا ته ډېره اړتیا لري؟

بابا: هو نانځکې مې، هغه مرسته چې زه او زما ټیم مې کولی شو بل څوک یې

نشي تر سره کولی. دوی ډېر کوښښ کړی چې هماغه کلي کې څوک پیدا کړي، خو له بدمرغه څوک پیدا نشول.

پاڼه: زه به هم دلته خپلو ملګرو، ښوونځي او ښوونکو پسې خپه شم، خو بیا به هلته خلک څه کوي چې ته مرسته ورسره و نه کړې، نو زه وایم چې لاړ به شوو.

مور یې پاڼه غېږ کې ونیوه ویې ویل: پخې! ته څومره مهربانه او هوښیاره یې. اوس نو مجبوره یم چې زه هم هو ووایم.

یوه اونۍ وروسته د دوی کډه بار شوه او نوي کلي خواته روان شول. په نوي کلي کې یې دوی ته یو ښایسته کور تیار کړی و، چې غټ انګړ او یو باغ یې هم درلودل. په باغ کې ډول ډول د میوې ونې وې. پاڼه د باغ په لېدو ډېره خوشاله شوه او ځنګل یې په یاد شو. ځان سره یې ژمنه وکړه چې د ونو به ښه ساتنه کوي. کور ښایسته سپین او کمرنګی اسمانرنګه رنګ شوی و. د پاڼې کوټه غټه او ښایسته وه. د کوټې کړکۍ باغ خواته پرانستل کېده.

پاڼې په خوښۍ سره کړکۍ پرانیسته، د یاسمنو ګلانو ښاخونه پر کړکۍ راځوړند او راتاو وو. کوټه د ګلانو له بوی نه معطره شوې وه. پاڼه د دې هر څه په ننداره کې وخت بلکل هېر کړی و.

پاڼه بله ورځ بابا سره نوي ښوونځي ته لاړه. ښوونځی هم ډېر ښایسته جوړ شوی و. دوه پوړیزه ودانۍ وه چې ټوله سپین او کمرنګه شین رنګ شوې وه. په منځ کې ښایسته او پاک میدان و چې یو څو لوبې هم په سرو او شنو

رنګونو پرې رسم شوي وې. د دېوالونو شا او خوا شنې ونې ولاړې وې. څو زده کوونکي یې تر سیورې لاندې ناست وو او د کتابونو په لوستلو بوخت وو. په لومړۍ ورځ پاڼې څو ملګرې پیدا کړې، خو د دوی تر منځ یوه ډېره ښه پرې ولګېده.

د وړانګې کور د دوی د کور تر څنګ و. دواړه به یوځای ښوونځي ته تللې او راتللې. یوه ورځ هوا ډېره ګرمه شوې وه دواړه تندې پسې اخیستې وې. په لار

کې سترګې یې پر یو څاه ولګېدې، هغه ته ورغلې او اوبه یې ترې وڅښلې. دا چې دوی په لار کې د اوبو څاه پیدا کړې وه دواړه خوشاله وې.

ماښام د پاڼې په نس درد شو. زړه یې هم خرابېده. هر څو دقیقو کې وروسته به یو ځل تشناب ته په منډه وه. مور یې ډېره ورخطا وه نه پوهېده چې څنګه له پاڼې سره مرسته وکړي. کور کې یې د بوټیو دوا ورکړه، خو کومه ګټه یې و نه کړه. بابا یې لا نه و راغلی. مور یې څو څو ځلې زنګونه وکړل، خو هغه

ځواب نه ورکاوه. همدې کې د کور دروازه خلاصه شوه او بابا يې کور ته د ننه شو. مور يې ورمنډه کړه ويې ويل: پاڼه سخته ناروغه ده، ولې دې ټيلېفون نه پورته کاوه؟

بابا يې په ورخطايي منډه کړه: د موبايل چارج مې خلاص و او برق هم نه و چې چارج يې کړم. زر دې ځان تيار کړه چې ډاکټر ته لاړ شوو.

درې واړه د معاينه خانې په لور روان شول.

ډاکټر پاڼه معاينه کړه. پوښتنه يې ترې وکړه چې څه يې خوړلي؟

پاڼې په ټوله ورځ کې خاص څه نه و خوړلي، د ځاه اوبه يې په ياد شوې، د اوبو کيسه يې ورته تېره کړه. ډاکټر پوه شو چې اوبه به ناپاکې وې نو ځکه پاڼه ناروغه شوې ده.

دوا يې ورکړه او ويې ويل: هېڅ انديښنه مه کوه، ډېر زر به ان شاء الله رکه روغه شې. پام دې وي چې بيا له کوره بهر ناپاکې اوبه و نه څښې.

پاڼې وويل: ډاکټر کاکا، هغه خو د ځاه اوبه وې نو څنګه ناپاکې وې؟

بابا جان يې وويل: کله چې ښه شوې بيا به پر دې موضوع خبرې وکړو او زه به يې درته تشريح کړم چې ته ولې د ځاه اوبه ناروغه کړې.

څو ورځو کې پاڼه بېرته روغه شوه. وړانګه هم له هغې ورځې راهيسې ناروغه شوې وه او ښوونځي ته نه وه تللې. دواړه حيرانې وې چې ولې داسې په بد

ډول ناروغه شوي وې، دوی خو د ځان پاک ساتلو لپاره هم ډېر پام کولو.

پاڼې وویل: بابا مې نن ما سره چکر ته ځې او غواړي چې زموږ د ناورغی په اړه هم معلومات راکړې، که غواړې ته هم راسره لاړه شه.

وړانګه خوشاله شوه او زر یې سر وښوراوه. پاڼه او وړانګه دواړه د بابا جان سره د غره خوا ته رواني شوې. د غره په سر لا هم سپینه واوره ځلېده او لمن کې یې د شنو واښو تر منځ ځای ځای ګلان غوړېدلي وو. وړانګې یوه ګل ته لاس کړ چې ویې شکوي خو پاڼې پرې غږ کړ: مه شکوه! پرېږده چې رمه یا کوم بل ژوی یې وخوري او یا مچۍ ترې شات جوړ کړي. هسې یې مه خرابوه. وړانګې هم زر لاس تر شا کړ او د خپلې ملګرې خبره یې ومنله.

بابا یې وخندل ویې ویل: وګورئ، هلته پاس د غره پر سر واوره لېدلی شی؟

دواړو سرونه وښورول: هو، ډېره ښایسته ښکاري. هلته به ډېره یخ وي.

بابا: پوهیږئ چې دا واوره موږ ته څومره مهمه ده؟

پاڼه: نه ولې مهمه ده؟

بابا: دې واورې ته یخچال هم وایي.

پاڼې وخندل: یخچال خو موږ کور کې لرو.

بابا: هو دا هم د یخچال کار ورکوي. وګوره چې الله (ج) موږ ته څومره ډېر نعمتونه راکړي. دا زموږ د اوبو ذخیره ده. که دا یخچالونه نه وای خلک به د

وچکالی له بدمرغۍ سره مخ شوي وو، د ځنګلونو سیمې هم له خطر سره مخ وې.

د ځمکې خړوبولو ته به اوبه نه وای. چې ځمکه خړوبه نشي بیا څه کیږي؟

وړانګې زر ځواب ورکړ: بیا نوغله نه شنه کیږي او موږ به خوړلو ته څه نه لرو،

نه به هم څارویو ته سم واښه او نور څه خوراک ته پیدا شي.

بابا: افرین، همداسې ده، چې غله نه وي د خوراک لپاره به هم څه نلرو.

په ژمي کې کله چې واورهووريږي، يوه برخه يې اوبه شي او يوه بله برخه يې د غرونو په سر د ذخيرې غونډې همالته پاتې کيږي. څه فکر کوئ چې بيا به څه کيږي؟

دواړو يو بل ته وکتل اوږې يې پورته کړې او ويې ويل: موږ نه پوهيږو.

بابا: ښه نو زه به درته ووايم چې بيا څه کيږي. کله چې هوا ګرمه شي ورو ورو دا واوره هم په ويلې کېدو پيل کوي. د غره له سره چې دا اوبه راښکته کيږي د ډبرو تر منځ فلټريږي او بيا سيندونو، ويالو او لښتيو ته وربهيږي. يوه برخه يې لکه څنګه چې مخکې مې هم د باران په اړه درته کيسه کړې د ځمکې لاندې ذخيره کيږي. يوه اندازه نور يې د غرونو په وادي کې پاتې کيږي. څه فکر کوئ چې د ځمکې پر سر به څو فيصده اوبه او څومره وچه وي؟

وړانګې وويل: زموږ شا او خوا خو يوازې يو سيند بهيږي نو زه وايم ۲۰ فيصده اوبه او ۸۰ فيصده به وچه وي.

بابا پاڼې ته مخ کړ: ته څه وايې لورکۍ؟

پاڼه: زه وايم چې ۵۰ او ۵۰ به وي، ځکه زموږ هېواد سمندر ته لار نلري، خو نور ځايونو کې خو بحرونه هم شته.

بابا: هو لورکۍ ستا اټکل ورنږدې دی. ۷۰ سلنه ځمکه اوبو پوښلې او يوازې ۳۰ سلنه يې وچه ده.

پاڼې په حیرانۍ سره وکتل: نو بیا ولې ټول وایي چې اوبه کمې دي؟

بابا: هغه ځکه چې له همدې ۷۰ سلنې اوبو نه یوازې ۳ سلنه اوبه خوږې اوبه دي چې موږ د څښاک او ورځنې ژوند لپاره کار ترې اخلو. دا بې مالګې اوبه په سیندونو، ویالو کې بهیږي او یا هم د ځمکې لاندې زېرمه شوي وي. دا نور یې مالګینې اوبه دي چې په بحرونو کې دي او موږ ترې ګټه نشو اخیستلی .

پاڼې او وړانګې دواړو یو بل ته حیران وکتل.

بابا یې موسک شو ویې ویل: هو پوهېږم د چا باور نه راځي که څنګه؟

دواړو سرونه وښورول: هو همداسې ده.

بابا خبرو ته دوام ورکړ: د دې لپاره چې موږ څښاک لپاره اوبه تر لاسه کړو مجبور یوو چې څاه وکیندو. د څاه اوبه هماغه د ځمکې لاندې ذخیره شوي اوبه دي چې موږ یې راوباسو. په پرمختللې هېوادونو کې دوی خاص سیستمونه ورته جوړ کړي چې هلته اوبه ذخیره کوي او د ماشینونو په مرسته هر کور ته په نلونو کې اوبه رسوي. له بده مرغه زموږ هېواد لا هغه ځای ته ندی رسیدلی چې هر کور ته په نل کې اوبه ورسولی شي. نو موږ څه کوو؟

پاڼه: موږ څاه کیندو او د څاه نه خپلې اوبه راوباسو.

بابا: ډېر ښه، افرین. ښه نو اوس به تاسې دواړه وایی چې دا اوبه خو فلتر شوي وې نو ولې یې موږ ناروغه کړو؟

دواړه لکه له خوبه چې راویښې شي او ورپام یې شي غږ وکړ: هو، ربښتیا وایې، مور یې ولې ناروغه کړو؟

هغه ځکه چې مور د فاضله موادو لپاره بدررفت (کاناليزاسيون) نلرو او نه هم سم سيستم ورته جوړ شوی. د فاضله موادو اوبه هم د نورو اوبو په شان د ځمکې لاندې ځي نو کله چې د فاضله موادو د ټولېدو ځای سم خوندي ځای کې جوړ شوی نه وي، او هلته کومه څاه یا د اوبو زېرمه ورنږدې وي نو د پاکو اوبو سره چټلې اوبه ګډې شي. همدا ده چې ټولې پاکې اوبه هم

ناپاکې کړي. هر څوک چې هغه اوبه وکاروي ناروغه کیږي. بل دا چې ډېر کورونه د کانالیزاسیون سیستم نلري، چټلې اوبه د ځمکې پر سر تویوي، دا اوبه یا د ځمکې لاندې ذخیرو ته رسیږي او یا هم سیندونو سره یوځای کیږي. په پرمختللې هېوادونو کې فاضله مواد او چټلې اوبو ته یې داسې یو سیستم جوړ کړی چې ټول بیرته تصفیه کوي او نه پرېږدي چې اوبه او هوا چټله کړي.

د فاضله توکو د تصفیې په نتیجه کې د کاغذ او پلاستیک څخه بیا ځلي ګټه پورته کوي. د سبزیجاتو د فاضله توکو څخه کمپوست (د نباتاتو د ودې لپاره سره) تولیدوي. د چټلو اوبو د تصفیې په پایله کې له دې اوبو څخه د ونو او بوټو په اوبه کولو کې ګټه اخلي.

زموږ او موږ ته ورته وروسته پاتې هېوادونو کې ورځ په ورځ نفوس ډېرېږي، هر څومره چې خلک ډېرېږي، همدومره ډېرې اوبه هم په کار وي او تر څنګ یې د فاضله توکیو تولید هم ډېرېږي. چې نفوس ډېر شي بیا څه کیږي؟

دواړو یوځای وویل: بیا نو اوبه کمیږي او فاضله مواد ډېرېږي.

بابا: هو بلکل همداسې ده. ډېر نفوس د ډېر لګښت مانا هم ورکوي. په ځاه او ذخیرو کې اوبه کمېږي. ډېر مصرف د هوا ککړتیا رامنځته کوي چې هغه سره هوا ګرمیږي. کله چې هوا ګرمه شي څه فکر کوئ څه به وشي؟

وړانګه: بیا به نوره هم ګرمي شي.

بابا وخندل: هو او د دې تر څنګ به هغه پاس د غره په سر یخچالونه زر اوبه شي. اوبه به ډېرې شي.

پاڼې له خوشالۍ نه غږ کړ: اوه څومره ښه، نور به بیا وچکالي نه وي.

بابا: نه بچو کاش داسې وای.

موږ له بده مرغه دومره ډېر بندونه نه لرو چې اوبه بندې او ذخیره کړو؛ نو هغه

ده چې سیلابونه به راشي. سیلابونه به ډېر کورونه وران کړي او په چټکۍ سره به زموږ له هېواد نه دا اوبه کوم بل خوا لاړې شي. کله چې دا ټولې اوبه موږ له لاسه ورکړو موږ به د وچکالۍ او ډېرو نورو بدمرغیو سره مخ شو.

پاڼې د یو څه سوچ نه وروسته پوښتنه وکړه: بابا جانه کوم ډول مصرف د هوا ککړتیا ډېروي زه سمه پوه نه شوم؟

بابا: مثلا د پخلي لپاره د لرګیو سوځول، په موټرو کې د ټیټ کیفیت لرونکو

تېلو کارول یا د زاړه موټرو چلول او په عامه ځایونو یا کارخانو کې د لرګیو او د ډېرو سکارو سوځول، هغه څه دي چې هوا ککړوي او ډېرې زهرجن ګازونه تولیدوي چې وروسته د ډول ډول تنفسي ناروغیو تر څنګ د سرطان، زړه، پوستکي او رواني ناروغۍ هم پیدا کوي.

وړانګه او پاڼه ډېرې خپه شوې. یو بل ته یې وکتل سرونه یې وښورول.

پاڼې وویل: دلته خو ټول وخت همدا توکي کارول کیږي.

وړانګې پوښتنه وکړه: کاکا جانه نو څه باید وشي چې مخنیوی یې وکړو؟

بابا: د خپل کور نه یې پیلولی شو. ډېر پلاستیک و نه کارو، مثلا د پلاستیکي کڅوړې پر ځای د تکي کڅوړه وکاروو، کثافت هره خوا و نه غورځوو، د پلاستیک سوځولو نه ډډه وکړو. بېځایه اوبه مصرف نکړو. د باندې چې ووینو د اوبو نل خلاص پاتې دی بند یې کړو.

دواړو بابا جان سره ژمنه وکړه چې له دې وروسته به ډېر پام کوي او که وګوري چې نور خلک پام نه کوي هغوی ته به هم دا پیغام رسوي.

بابا هم خوشاله شو چې دوی دومره په مینه هر څه ته غوږ نیولی و.

بابا دوی ته د غره ډډه کې له یوه دوکان نه ایسکریم واخیست او کور خوا ته روان شول. په لار کې یو وړوکي هلک د اوبو نل خلاص کړی و او لوبې یې ورسره کولې. پاڼې چې ورپام شو منډه یې کړه، نل یې بند کړ.

وړوکي هلک ته يې وويل: ولې داسې کوې؟

هلک چې حيران و وويل: ستا يې څه دا زموږ نل دی.

پاڼه له غوسې نه سره شوه ويې ويل: ته نه پوهېږې چې ته نړۍ ته څومره تاوان رسوې. که داسې کارونه کوې څو کاله وروسته به يو ځاځکی اوبه هم نلرې. همداسې غواړې ها؟

هلک د پاڼې په خبره نه پوهېده چې څه وايي او څه غواړي.

بابا يې ورو پاڼې ته غږ کړ: لور مې، ته دوی ته بايد ټوله کيسه داسې وکړې لکه ما چې تاسو ته وکړه، کنه دا بيچاره له کومه پوه شي چې ستا د دې خبرو نه څه مطلب دی.

پاڼې ځان ته پام شو چې رښتيا هم دی له کومه پوه شي چې څه وايم. هلک ته ورغله وويل: غواړې چې زه کيسه درته وکړم چې ولې به اوبه نه وي؟

هلک په نه زړه وويل: هو ووايه چې څه خبره ده.

پاڼې او وړانګې دواړو يوه په يوه ټوله کيسه چې بابا نه يې اورېدلې وه هلک ته تېره کړه. هلک د پاڼې په خبرو يې خاص باور نه راته. بابا ته يې وکتل. بابا سر وښوراوه ويې ويل: هو زوی مې دا ټولې خبرې سمې دي. د دې لپاره چې يوه ورځ د اوبو نشتون سره مخ نشو بايد سر له اوسه ډېر پام وکړو. هلک هم ژمنه وکړه چې بيا به داسې بې احتياطي نه کوي.

بابا ډېر خوشاله و، نه دا چې، پاڼه او وړانګه په خبره پوه شوې بلکې دوی کولی شي چې نور خلک هم دې ته اړ کړي چې اوبه سمې وکاروي.

د ماښام تیاره په خورېدو وه چې دوی بېرته کور ته ورسېدل. پاڼې د خوب تر وخته له بابا جان نه يې پوښتنې کولې او بابا جان يې هرې يوې پوښتنې ته په خوارا حوصله او مینه ځوابونه ورکول.

د سپوږمۍ سپینې وړانګې د یاسمن ګلانو له منځ نه کړکۍ ته رارسېدلې او کوټه يې رڼا کړې وه. د پاڼې سترګې سره ورغلې وې او په خواږه خوب ویده شوې وه. بابا يې کمبله پرې سمه کړه، مخ يې ښکل کړ او ورو له کوټې نه ووت.

پاڼه او اسمان

د روژې میاشت وه، روژه ماتې نه وروسته بابا، مور او پاڼه انګړ کې ناست وو او کیسې یې سره کولې. پاڼې د بابا په زنګون سر کېښود او اسمان ته یې وکتل. ستوري په اسمان کې ځلېدل، سپوږمۍ هم نرۍ ښکارېده. پاڼه په اسمان کې ورکه وه، د مور یې ورپام شو، غږ یې پرې وکړ: شاهزادګۍ! بیا کومه دنیا کې ورکه یې.

بابا یې وخندل: پرېږده چې خپله نړۍ کې واوسي. زما د نانځکې دنیا ډېره ښایسته ده.

پاڼه په ځای کې نیغه کېناسته ویې ویل: هو مورې هر ځل مې پسې اخلې. اوس مې بیا څه کړي؟

بابا جانه ما ستورو ته کتل، څومره ډېر دي، زموږ نړۍ هم همداسې یو ستوری دی کنه؟

بابا د چایو نه یو غوړپ وکړ، اسمان ته یې وکتل. ستوري ښایسته ځلېدل. مور یې لاس په تندي کېښود ویې ویل: اوف خدایه اوس به بیا د دوی لابراتواري کیسې پیل شي.

بابا موسکی شو ویې ویل: ته هم غوږ شه، کومه ورځ به دې په کار شي.

مور: زه ترې تېره یم، دا نازولې دې پوه کړه، زما سر هسې هم نه پرې خلاصیږي. که ستا غوندې ښوونځي ته تللې وای درس مې ویلی وای اوس به زه هم پرې پوهېدم.

پاڼه: زه هم هره ورځ یو څه په ښوونځي کې یا بابا جان سره زده کوم، که وغواړې ته هم زده کولی شې، که همدا نن هم پیل وکړې ډېر څه به زده کړې. له دې وروسته زه هره ورځ تا سره درس وایم.

بابا یې پر سر مچو کړه: افرین لورکۍ مې، دا به یو لوی خدمت وي. زما خبره خو نه مني کنه اوس به یې پوهنځی هم خلاص کړی و.

مور: ښه بس بس، اوس بیا پلار او لور دواړه راته یو خوا شول. سمه ده له دې وروسته هره ورځ درس وایو خو په یو شرط.

پاڼه: هر شرط منم، ووایه کوم شرط؟

مور: دا چې ته به هم د پخلي او کور کار کې مرسته راسره کوې.

پاڼې خپل مخ په لاسونو پټ کړ: اوه نه ...

- دا مې څه ومنل.

- ښه سمه ده منم یې.

بابا غلی و او اسمان ته یې کتل. پاڼې یوې نوي کیسې ته ځان چمتو کړ.

بابا يې وويل: پوهيږې چې سپوږمۍ له موږ نه څومره لرې ده؟

پاڼه: لس زره کيلومتره؟

بابا: نه، تر دې هم ډېره زياته؛ سپوږمۍ ۳۸۰۰۰۰ کيلومتره له موږ نه ليرې ده نو اوس ښه فکر وکړه چې لمر به څومره له ځمکې نه لرې وي؟

پاڼه: اوهو دا خو سخته شوه، فکر کوم چې يو ميليون کيلومتره به وي.

بابا: ځمکه د لمر نه ۱۵۰ میلیون کیلومتره لرې ده. که چیرې یوه الوتکه په ساعت کې د ۹۰۰ کیلومترو چټکوالي سره حرکت کې وي، نو موږ ته شل کاله په کار دي، چې لمر ته ورسېږو. لمر یو ستوری دی، چې درې برخې د هایډروجن او یوه برخه د هېلیم له ګازونو نه جوړ شوی. پخوا خلکو فکر کاوه چې د لمر مخ کلک دی، خو له سلو کلونو را پدې خوا کارپوهانو کشف کړه، چې لمر یوازې د ګازونو نه جوړ شوی، چې مقناطیسي قوه جاذبې د توپ په ډول سره غونډ کړی او ساتلی. څه فکر کوې لمر به له ځمکې نه څومره غټ وي؟

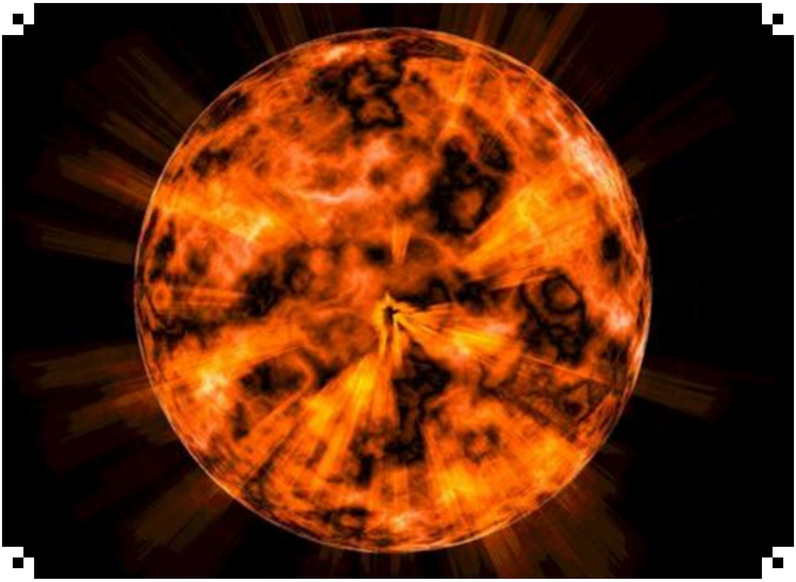

پاڼه: درې برابره، نه نه، لس برابره. همداسې ده؟

بابا: نه لور مې تر هغه هم ډېر، لمر ۱۱۰ ځلې تر ځمکې غټ دی. د ځمکې په څېر ۸ نورې سیارې په لمر راڅرخي چې عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري،

زحل، اورانوس او نپټون دي. دا ځينې خپلې سپوږمۍ هم لري.

پاڼه: باباجانه سپوږمۍ کې هوا ګرمه ده؟

بابا وخندل: لور مې، په سپوږمۍ کې د ورځې له خوا مثبت ۱۳۰ درجې او د شپې له خوا منفي ۱۵۰ درجې ته رسيږي.

پاڼې چيغې کړې: اوه، نو هلته خو هيڅ شی هم نه پاتې کيږي. يا به له ګرمي نه مري او يا له يخ نه. زما ټول خيالونه او فکرونه يې راخراب کړل.

بابا: هغه څنګه؟

پاڼې په شرمېدلې انداز وویل: ما ویل چې یوه ورځ به هلته ځان ته ښکلې ماڼۍ جوړوم او بیا به تاسې هم راولم.

بابا وخندل: خیر هلته که نه کیږي، وایي چې د مریخ جوړښت د ځمکې ته ډېر ورته دی، هلته به بیا یو قصر جوړ کړې.

پاڼې تر ډېره اسمان ته کتل او فکرونو کې به ډوبه وه. بابا یې ورته پام و ورو یې خبره پسې وغځوله: لور مې، ته پوهېږې چې الله (ج) څومره پر موږ مهربانه دی. زموږ لپاره یې هر څه پیدا کړي، دا اوبه، اسمان، هوا، ځمکه، میوه، ژوي، شنه نباتات، معدنونه او داسې ډېر نور چې لا یې موږ په راز خبر هم نه یو. اوس نو زموږ دنده هم دا ده چې له دې هر څه نه په سم ډول ګټه پورته کړو، د بې ځایه مصرف او تخریب نه یې مخنیوی وکړو.

پاڼې سر وښوراوه: هو بابا جانه زه چې اسمان ته ګورم د الله (ج) قدرت ته حیرانه شم. او د ځمکې پر سر دې ټولو شیانو ته مې خو پام هم نه و.

بابا وویل: هله لور مې درځه چې د لمانځه وخت دی او سبا به بیا ښوونځي ته په خپل وخت نشې پاڅېدلی.

باران

د پاڼې مور د کړکۍ تر څنګ ولاړه وه او بهر يې د باران ننداره کوله. ځان سره يې ويل، ښه شو چې باران وشو، بوټې او ګلان وچ شوي وو. خاورې او دوړې به هم کمې شي. بيا يې پام شو چې ټول ځايونه به خټې وي او پاڼه به بيا په غوسه وي. همدې سوچونو کې وه چې پاڼه د چوترې له دروازې نه رادننه شوه. کالي يې ټول لمده شوي وو. له ورايه يې غوسه په مخ کې ښکارېده. مور يې موسکۍ شوه يو ځانپاک يې ځان سره واخيست ور روانه شوه.

پاڼه چې د دالان مخ ته رسېده مور يې هم وررسېده ويې ويل: زما لورکۍ په څه حال ده.

پاڼې چې خپل بکس غېږ کې کلک نيولی و وويل: پوهېږې مورجانې زه د ځان غم کې نه يم خير ده چې لمده شوې يم خو زه فکر کوم چې زما بکس منځ کې هر څه لمده شوي، زه يې له وېرې نه شم خلاصولی. که مې کتابونه او کتابچې خراب شوي وي زه خو به مړه شم.

مور يې وويل: مړه دې بلا شه، زما لورکۍ تاته دې الله اوږد عمر درکړي. ته مه خپه کېږه ان شاءالله چې هر څه به سم وي.

مور يې ورو بکس خلاص کړ په رښتيا هم چې د باران اوبه بکس ته نه وې تللې. پاڼه د بکس منځ په ليدو له خوشالۍ نه په مور غېږ راتاو کړه او چيغه

یې کړه: خدایه شکر زما کتابونه او کتابچې سلامت دي.

مور او لور په خبرو کې ګرمې وې چې یو سیوری یې ولید، دواړو له وېرې ناري کړې.

بابا زر غږ کړ: زه یم، زه یم مه ویرېږئ!

دواړو یوه اوږده سا واخیسته، مور ووېل: مورې خو دې سختې وویرولو. داسې غلی څوک راننوځي، یو غږ خو به دې کړی وای.

بابا وخندل: ما خو سلام وکړ خو تاسې دواړه سختې یو له بل سره بوختې وئ او زما بېچاره سلام مو هم نه اورېده.

بابا د پاڼې په سر لاس راتېر کړ ویې ویل: لور مې لمده شوې، هله زر دې کالي بدل کړه چې ناروغه نشې.

پاڼه: هو باباجانه داسې یو ناڅاپه باران ګیر کړم چې د تښتېدو لار مې هم نه وه. رښتیا بابا جانه د باران په اړه مو تر اوسه خبرې ندي کړي.

بابا یې سوچ کې شو ویې ویل: پر دې مهمې موضوع مو خبرې ندي کړې؟

که خوښه دې وي، له ډوډۍ نه وروسته به خبرې پرې وکړو؟!

بابا د پاڼې په کوټه کې د کړکۍ تر څنګ کېناست، پاڼې ته یې د شیدو توده پیاله ورکړه. د بابا په لاس کې د شنه چای پیاله وه، ورو یې غوړپ ترې وکړ، پاڼې ته یې مخ کړ ویې ویل: د باران په جوړېدو کې د اوبو دوراني حرکت،

عمده رول لوبوي. بحرونو، سیندونو او نباتاتو کې اوبه تبخیر کیږي. تبخیر لپاره باید هوا ګرمه وي او د ګرمې هوا لپاره موږ لمر ته اړتیا لرو. تبخیر شوي اوبه د کوچنیو ځاځکیو په څېر چې موږ یې په سترګو نشو لېدلی او ګاز ته ورته وي شکل اخلي. بخار کم وزن لري نو ځکه اسمان خوا ته حرکت کوي. هر څومره چې هوا سړېږي همدومره دا بخار سره نېږدې کېږي او وریځ ترې جوړیږي. له لاندې نه نورې وریځې هم ورروانې وي او ورسره یو ځای کیږي. وریځې یو په بل فشار راولي او د همدې فشار له امله ځاځکې هم غټ شي او وریځې په اسمان کې وزن پیدا کړي. کله چې وزن ډېر شي بیا ببرته د باران

په شکل څڅیږي او ځمکې ته راښکته کیږي.

پاڼه، بابا جان ته غوږ وه ورو یې وویل: او واوره بیا څنګه جوړیږي؟

بابا جان وویل: لور مې، ښې خبرې ته دې پام دی. په وریځو کې یوازې د اوبو څاڅکي نه وي بلکې د یخ واړه کرېستالونه هم وي. البته دا نور هم پاس چېرته چې هوا ډېره یخه وي جوړیږي. د یخ کرستالونه د اوبو څاڅکي جذب کوي او په دې ډول غټیږي. یو وخت یې وزن ډېریږي او بیا د واورې یا هم ږلۍ په دول ببرته ځمکې ته راکښته کیږي. کله چې ځمکه کې هوا ډېره یخه نه وي نو په لار کې ببرته د یخ باران په څاڅکي بدل شي. نو ځکه کله د باران څاڅکي ګرم او کله هم یخ وي.

پاڼه او اقليم

پاڼه او وړانګه دواړه په انګړه کې ناستې وې او سرونه يې ټيټ نېولي وو، قلمونه يې لاس کې وو او کوم څه يې ليکل. بيا به دواړو يو له بل سره مشوره وکړه او له سره به يې پيل وکړ. د بابا يې له کوټې نه پرې پام و چې دواړه سختې بوختې دي.

بابا د يوه کتاب په لوستلو کې ډوب و چې دواړه يې سر ته نېغې ودرېدې.

بابا سر پورته کړ، دواړو ته يې وکتل. د دواړو څېرې قهرجنې غوندې ښکارېدې.

بابا: دا زما په لورګانو څه شوي؟

پاڼه: بابا جانه موږ ته يې په ښوونځي کې کورنۍ دنده راکړې. موږ بايد د اقليم په اړه يوه مقاله وليکو. اوس وړانګه وايي چې باران، واوره، باد دا ټول اقليم دی. زه وايم چې دي ته هوا وايي، اوس نو ته ووايه چې د چا خبره سمه ده؟

بابا له ځايه پورته شو. د کړکۍ خوا ته يې ځو ګامه واخيستل، اسمان ته يې وکتل. دواړه يې ورووبللې چې ورشي.

بابا وويل: اسمان کې څه وينۍ؟

دواړو پاس وکتل، وړانګې وويل: اسمان شين دی او لمر په ډوبېدو دی.

پاڼه: ځو سپينې وريځې هم ښکاري.

بابا: ډېر ښه. لږ شېبه وروسته به څه پېښ شي؟

دواړو غبرګ وويل: لمر به ډوب شي او تياره به شي.

بابا: هو بلکل. همدې ټولو ته موږ هوا ويلی شو، هغه څه چې موږ د کړکۍ نه د باندې وينو، هغه که لمر وي که باران او يا هم واوره. هر هغه څه چې زر بدلون کوي هغه ته هوا ويلی شو. لکه همدا اوس چې موږ لمر لېده او څو ورېځې هم اسمان کې په حرکت کې دي خو بله شېبه به دا يو هم نه وي.

اقليم بيا د هوا اوږدمهالي درجې او ځرنګوالي ته وايي، چې لږ تر لږه ۳۰ کاله د تودخې درجې اندازه شوې وي. دا اندازه د ځمکې په بېلابېلو سيمو کې تر سره کيږي. مثلآ په شمالي قطب کې هوا ډېره سړه ده، هلته تل واوره پرته وي خو په صحرا کې بيا هوا ډېره ګرمه ده، نو ځکه په مختلفو سيمو کې د تودوخې درجه اندازه کيږي.

بابا پوښتنه وکړه: ځنګه د هوا او اقليم په توپير پوه شوی؟

دواړو سرونه وښورول، پاڼې وويل: ما خو له اوله ويل چې دواړه يو ندي.

بابا: ښه نو اوس چې تاسې دومره تکړه يئ او د اقليم په اړه مقالې ليکی نو لږ به نور هم پرې وغږېږو که ځنګه؟

وړانګې وويل: هو زه غواړم په دې هکله نور معلومات هم ولرم. پاڼې چندان زړه نه کېده چې نور درس ووايي خو د وړانګې علاقه يې چې ولېده دا هم تشويق شوه.

په دې منځ کې د مور غږ له پخلنځي نه راغی چې پاڼه یې ورېلله.

پاڼه په منډه ورغلله، ډوډۍ تیاره وه. دسترخوان یې ځان سره راوړ او و یې غوړولو. وړانګه هم مرستې ته ورغله. ډوډۍ په دسترخوان کېښودل شوه او ټول پرې راټول شول.

وړانګې وویل: هر ځل چې دلته ډوډۍ خورم تر څو ورځو یې خوند زما په خوله کې پاتې وي. تروري رېښتیا چې ډېره خوندوره ډوډۍ پخوې.

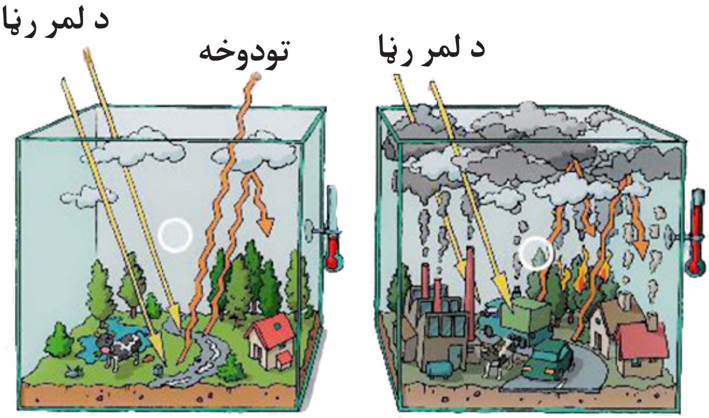

مور ترې مننه وکړه: هر وخت دې چې زړه وي راځه. ته هم زما لور یې.

ډوډۍ نه وروسته پاڼې او وړانګې هر څه ټول کړل او لوښي یې هم ومینځل.

بېرته بابا جان ته راغلې او تر څنګ یې کېناستې اوغوږ شوې.

بابا وخندل او ویې ویل: ښه نو اوس به په مړه خېټه خبرې وکړو، فکر کوم زما نانځکه وږې شوې وه او ځکه یې د خبرو حوصله لکه چې نه درلوده.

پاڼې وخندل ویې وویل: بابا جانه ته ښنګه زما په خیال پوه شوې، اوس نو ځان سره پټ فکر هم نشم کولی وېرېږم چې هر څه لولې.

ټولو وخندل، بابا وویل: د اقلیمي بدلون په اړه مو څه اورېدلي؟

دواړو د نه ځواب ورکړ.

بابا: نبه نو یو څه به نن په دې اړه ووایم او یو څه به هم بلې ورځې ته پرېږدو ځکه چې ډېر څه ورسره تړلي دي. زموږ ژوند هم ورسره تړلی دی.

ـ ویل کېږي چې د ځمکې د تودوخې درجه لوړه شوې ده او که چېرې موږ یې مخنیوی ونه کړو ممکن چې راتلونکي څو کلونو کې دا نوره هم لوړه شي. دا تودوخه به په قطبونو کې یخچالونه ویلي کړي. د یخچالونو اوبه به د بحر اوبو ته ورګډې شي او د اوبو سطحه به په بحرونو کې لوړه شي. اوبه به ځینې جزیرې وړې کړې او حتا ځینې به له منځه یوسي.

ـ هوا به هم بدلون وکړي، سخت بارانونه او ږلۍ به زور واخلي. وچکالي او ګرمي به هم ورسره ډېره شي. ځینې ځایونو کې به سیلابونه ډېر شي، خو په ځینو نورو سیمو کې به بیا ځمکې شاړې او په دښتو بدلې شي. د ډېرې ګرمۍ او د باران له نشتون نه به ځنګلونه اور واخلي. د ځنګلونو نشتون یا کمېدل ځمکې ته ډېر تاوان رسوي ځکه ونې کاربن ډای اُکسایډ جذبوي. که ځنګلونه نه وي کاربن ډای اُکسایډ اتموسفیر ته ځي او دا بیا د تودوخې درجه نوره هم لوړوي.

ـ د بحرونو اوبه به هم ګرمې شي، هلته به د کبانو ډېر ډولونه، نهنګ او مرجان د تل لپاره له منځه لاړ شي.

ـ د هوا د تودوخې د دومره چټک بدلون سره، د ژويو او نباتاتو ډېر ډولونه ځانونه نشي برابرولی نو ځکه دوی ته د دې خطر شته، چې د تل لپاره له منځه لاړ شي. موږ انسانان به هم دې ته اړ کړې چې له خپل کور او هېواد نه مهاجر شو ځکه نور به اوبه او غله نلرو. د څښاک اوبه او د خوراک لپاره به څه نه پیدا کېږي.

ـ زما ښایستو، دا وو د اقلیم د بدلون د اغېز په هکله معلومات، چې په عمومي ډول مې تاسو سره شریک کړل. که چېرې یې مخه ونه نیسو نو زموږ ښایسته نړۍ به راته بدرنګه کړي او ژوند کول به نه یوازې انسانانو ته بلکې حیواناتو او نباتاتو ته به هم سخت شي.

پاڼه او وړانګه لکه سا اخیستل یې هم چې هېر وي غلي غوږ وي. دواړه خپه ښکارېدې. زړه کې یې ډول ډول خبرې راګرځېدې.

پاڼې وویل: کاش یوه جادویي لکړه مې درلودی، کله مې چې ښورولی هر هغه څه مې چې غوښتل هماغسې کېدای. دا ټولې ستونزې به مې د سترګو په رپ کې ورکې کړې وای.

وړانګه او بابا په خندا شول. ټول ځایونه تیارې په غېږ کې نېولي وو، په وړانګه باندې ناوخته شوی و. زر یې خپل قلمونه او کتابچې ټولې کړې، ټولو سره یې خدای په اماني وکړه او په منډه کور ته لاړه. وړانګې لار کې ځان سره فکر کاوه چې څنګه د بابا جان جالبو کیسو وخت ترې هېر کړی و.

د ګلخانې ګازونه څه دي؟

سبا ورځ وروسته له ښوونځي نه وړانګه بیا د پاڼې سره د دوی کور ته راغله. همدا چې په بابا یې سترګې ولګېدې ورمنډه یې کړه ویې ویل: کاکا جانه ما پرون ټول وخت ستاسو د خبرو په اړه سوچ کاوه. ما ویل نو له دې ټولو بدمرغیو نه څنګه مخنیوی کولی شو؟

بابا موسکی شو د وړانګې پر سر یې لاس تېر کړ: زه همدې پوښتنې ته منتظر وم. دلته باید لومړی تاسو ته د ګلخانې ګازونو سیستم تشریح کړم.

پاڼه له چوترې نه را دننه شوه، مخ یې سور و. زر یې د یخو اوبو یو ګوټ وکړ.

بابا جان ته یې ورمخ کړ ویې ویل: اوف بابا جانه نن خو سخته ګرمي ده. هېڅ باد نشته نه پوهېږم چې چېرته خوب وړی.

بابا یې وخندل ویې ویل: باد ویده ندی، ویښ دی او راځي لورکې مې. هو ربښتیا پوهېږې چې څنګه او له کومه راځي؟

د پاڼې سترګې له حیرانۍ نه ګردې ګردې راوتلي وې: بابا جانه ما په ژوند کې هم د باد په اړه فکر نه و کړی چې له کومه راځي او څنګه رامنځته کیږي.

بابا وویل: ښه نو که خوښه مو وي زه به یې کیسه درته وکړم چې څنګه رامنځته کیږي. لمر په بیلابیلو ځایونو کې په بېل ډول تودوخه ویشي. د استوا په خط

کې تل هوا گرمه وي، خو په شمالي او جنوبي قطبونو کې بیا هوا یخه وي. گرمه هوا کم وزن لري نو اسمان خوا ته پورته کیږي، هر څومره چې پاس ځي هلته د تودخې درجه کمیږي او بېرته یخه کیږي. له لاندې نه چې کومه گرمه هوا پاس تللې، هغه ځای باید خالي پاتې نشي نو څه فکر کوی چې څه کیږي؟

دواړو یو بل ته وکتل خو په ځواب یې نه پوهېدې. بابا خبره پسې وغځوله، هو د هغې هوا ځای باید خالي پاتې نشي نو له کوم بل خوا نه هغه ځای ته هوا راځي او ځای یې ډکوي چې په دې ډول یو دوراني حرکت رامنځته کیږي. له همدې دوراني حرکت نه باد رامنځته او په الوتو کیږي.

دواړو اسمان ته وکتل، داسې ښکارېده چې ډېرې پوښتنې یې په ذهن کې راڅرخېدې.

بابا وویل: دا دی د باد په کیسه هم خبرې شوئ چې له کومه راځي. اوس به راشم اصلي کیسې ته.

د ځمکې شا او خوا یو بې رنگه د گازونو قشر راچاپېره شوی دی. دې قشر ته اتموسفیر وایي. اتموسفیر له بېلابېلو گازونو نه جوړ شوی، چې ۷۸ فیصده نایتروجن،۲۱ فیصده هایډروجن، ۱ فیصد ارگون او یو څه نور گازونه هم دي.

زه به یو څو بېلګې یادې کړم چې ولې اتموسفیر موږ ته دومره اړین دی:

۱ـ اتموسفیر موږ له وژونکو وړانګو څخه ساتي.

۲ـ اتموسفیر د لمر وړانګې تصفیه کوي او له هغه وروسته یې ځمکې ته راپرېږدي.

۳ـ د لاندې او باندې هوا تبادله چې نتیجه کې باد رامنځته کېږي.

۴ـ د هوا چټک ګرمېدو او یخ کېدو نه مخنیوی کوي.

۵ـ د ځمکې پر سر د ۱۵ درجې اوسط ثابت ساتي.

٦ـ د اوربښت ویش ټاکي.

۷ـ اتموسفیر کې اوبه د وربځې په شکل شته چې بیا موږ ته باران او واوره راکوي. یعنې اتموسفیر زموږ هوا جوړوي.

د کلونو په تېریدو سره انسانان ورځ په ورځ ډېر کاربن ډای اُکسایډ او نور ګازونه تولیدوي، چې په دې ډول د هوا ککړتیا ډېرېږي. اتموسفیر د ځمکې لپاره کټ مټ لکه د ګلخانې غوندې دنده تر سره کوي.

بابا وویل: درځئ چې یو ځل د کور ګلخانې ته لاړ شو.

دواړه د بابا جان سره د کور ګلخانې ته چېرته چې دوی ښایسته ګلان او یو څه ترکاري کرلي وو لاړل.

بابا جان وویل: پاس د ګلخانې چت وینئ؟

دواړو پاس وکتل، چت له پلاستیک نه جوړ شوی و.

هو، وینو یې. پلاستیک دی.

بابا: له دې پلاستیک نه د لمر وړانګې مستقیماً دلته راننوځي او تودخه یې ذخیره کیږي. کله چې ګلخانه ګرمه شي تر ډېره دا تودوخه ساتلی شي. نو ځکه اتموسفیر هم همداسې یوه دنده لري. اتموسفیر د لمر سوزوونکې

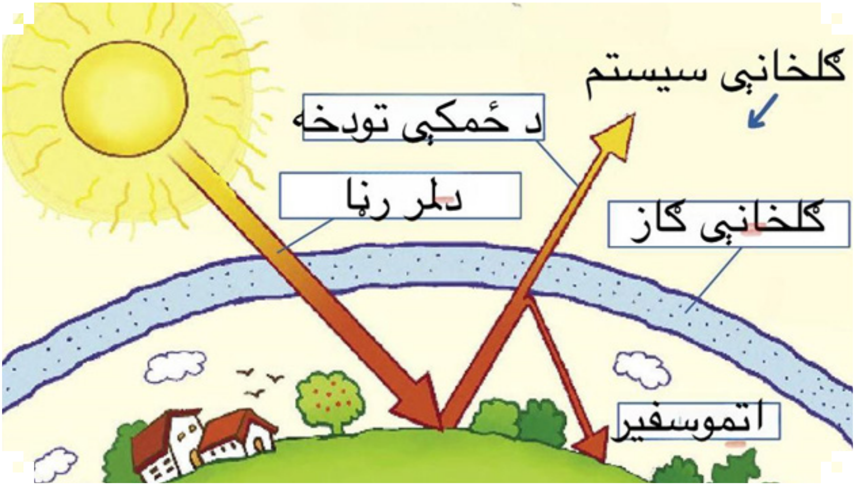

وړانګې فلتر کوي، تودې وړانګې ترې جوړوي او بیا یې ځمکې ته راپرېږدي. لکه څنګه چې پوهېږو لمر یوازې د ورځې له خوا نه ځلیږي خو بیا هم هوا د شپې له خوا ډېره یخه نه وي. دا ځکه چې ځمکه یوه اندازه وړانګې جذب کوي او نور بېرته منعکس کوي. اتموسفیر کې د مېتان او کاربن ډای اُکسایډ په شان ګازونه نه پرېږدي چې ټوله تودخه له ځمکې نه بېرته ووځي، یوه اندازه ځان سره ساتي، دوهم ځلې یې بیا ځمکې ته را استوي او نوره یې بېلو خواوو

ته استوي. که چېرې اتموسفير دا کار نه کاوه، د ځمکې پرسر ژوند کول به ناممکنه وای. د ځمکې پر سر به هوا منفی ۱۸ درجې وای. صفر درجه کې اوبه یخ کیږي، نو تاسې فکر وکړئ چې منفی ۱۸ درجې به څومره سړه هوا وي!

بابا وویل: ښه څنګه زما نانځکوو تر دې ځایه په هر څه پوه شوئ؟

دواړو وویل: هو تر دې ځایه خو پوه شوو.

پاڼې وویل: بابا جانه نو دا خلک ولې د تودوخې او اقلیم بدلون نه داسې سر ټکوي. اتموسفیر خو خپل کار سم تر سره کوي.

بابا وخندل: هو لور مې، اتموسفیر خو سم کار کوي خو ستونزه په موږ انسانانو کې ده.

وړانګه: هغه بیا څنګه؟

بابا: لکه څنګه چې ګورئ ژوند هره ورځ په تغییر کې دی. د ځمکې نفوس ډېرېږي. هر څومره چې نفوس ډېر شي همدومره خلک کور، کار، سرک، موټر او خوراکي توکو ته اړتیا پیدا کوي. په دې ډول مصرف ډېرېږي. همدا اوس په چین کې ٦ غټ ښارونه دي چې نفوس یې له ۱۰ ملیونو نه اوړي او د جاپان پلازمېنه توکیو کې ۳۷ ملیونه خلک ژوند کوي. کله چې د کور جوړولو لپاره کافي ځمکه نه وي نو ځنګلونه وهل کیږي، هغه سره د سړکونو جوړولو ته هم اړتیا ډېرېږي. فابریکې باید خپل تولیدات ډېر کړي، لا ډېرې نوي فابریکې هم باید جوړې شي. له هغه سره کثافات ډیرېږي.

همدا اوس ۱۵۰ میلیونه ټنه پلاستیک په بحرونو کې لامبي. دا ټول شیان د دې سبب کیږي چې موږ لا ډیر زیان لرونکي گازونه تولید کړو. دا گازونه داسې په اسانۍ په اتموسفیر کې له منځه نه ځي او همدا ده چې هلته گډوډي جوړوي. دا گډوډي د دې لامل کیږي چې د ځمکې پر سر تودخه تر پخوا تر ډیره پاتې شي ځکه چې اتموسفیر یې سم نشي فلتر کولی. کاربن ډای اکسایډ چې موټر او فابریکې یې تولیدوي، ویل کیږي چې ۱۲۰ کاله په اتموسفیر کې پاتې کیږي. میتان گاز چې د کرهنې، فوسیلي سونگ توکو، کثافاتو او حیواناتو څخه تولیدیږي، که څه هم دومره ډیر ندي، خو بیا هم ۲۵ ځلې تر کاربن ډای

اُکسایډ ډېر مضر دی. نایټروس آکسایډ ګاز (N_2O) تقریبا ۳۰۰ ځلې تر کاربن ډای اکساید ډېر مضر دی خو د دې اندازه هم ډېره کمه ده.

کاربن ډای اُکسایډ مو د ځمکې پر سر په کار دی. ونې او شنه بوټي کاربن ډای اُکسایډ جذبوي او پر ځای یې اکسیجن چې انسانان او حیوانات یې تنفس کوي تولیدوي ځکه خو ویلی شو چې ځنګلونه د ځمکې سږي دي. دې پروسې ته فوتوسنتز هم وایي.

پاڼه چې نور ګنګسه شوې وه وویل: باباجانه زه خو لا هم سمه پوه نشوم، یعنی دا ګازونه زموږ د ځمکې د تودوخې درجه ډېروي؟

بابا: هو همداسې ده، که له اندازې نه ډېر ګازونه اتموسفیر ته لاړ او پاتې شي هلته سیستم ګډوډوي. اوس هم د ۱۸۵۰میلادي کال نه را په دې خوا ۱،۱درجه هوا ګرمه شوې او که مخنیوی یې ونه شي ډېرې بدې پایلې به ولري.

دواړو لپاره دا ټول معلومات ډېر زیات وو، خو له بل پلوه په زړه پورې هم وو او د ماښام تیاره هم په خوربدو وه.

بابا دواړو ته مخ کړ او ویې ویل: فکر کوم چې نن مې ډېرې خبرې وکړې. اوس ناوخته دی او ستړې شوې به هم یئ.

دواړو خبره ورسره ومنله. وړانګه خپل کور ته روانه شوه. پاڼې یوه کتابچه او قلم را واخیستل، د بابا ورکړل شوي معلوماتو په لیکلو بوخته شوه. بابا یې ورپام

شو، پوښتنه يې ترې وکړه: لور مې څه ليکې؟

پاڼه: بابا جانه ماته ستا خبرې ډېرې جالبې وې، وېرېږم چې هېرې مې نشي. دا ټولې ليکم او بيا سبا ته يې خپلې ښوونکې ته هم وايم.

بابا: خوشاله شو، ځان سره يې ووېل، که هر څوک دې مهمې پېښې ته پام ونيسي ان شاء الله چې له بدمرغيو به په امن کې اوسو.

د اقليمي بدلون مخنيوی

پاڼه او وړانګه څو ورځې په ښوونځي او کور کې د اقليمي بدلون په خبرو اخته وې. هره ورځ به يې نوي پوښتنې درلودې او بابا جان به يې تر ډېره کیسې ورته کولې. په ښوونځي کې يې هم دا خبرې ډېرې تودې روانې وې. ډېرې ښوونکو هم علاقه ښودلې وه او غوښتل يې چې نور هم ډېر معلومات ولري. بله ورځ پاڼه له ښوونځي نه په منډه منډه کور ته راغله، په سوځېدلې سا يې بابا جان ته وويل: باباجانه پوهېږې نن څه وشول؟

بابا: نه بچو نه پوهېږم چې څه شوي او څېرته شوي.

پاڼه: اوهو بابا جانه په ښوونځي کې يادوم. پوهېږې نن زموږ ښوونځي کې زياتره زده کوونکي ناروغه وو. ويل يې هغه بل کلي کې هوا کې کوم څه وو او دوی يې ناروغه کړي. خو زه پوه شوم چې دوی ولې ناروغه وو.

بابا: ښه ته پوهه شوې چې ولې ناروغه وو؟

پاڼه: هو، تا چې ما ته د هوا ککړتيا کيسې کړې وې، زه وايم چې د دوی د کلي هوا خرابه شوې نو ځکه ټول ناروغه شوي وو.

بابا يې وويل: زما لور خو ډېره هوښياره شوې. زه وايم ته به خامخا راتلونکې کې ډاکټره شې. که څنګه؟

پاڼه: نه باباجانه زه غواړم ستا غونډې اقلیم او ځمکې ساتلو په برخو کې کار وکړم. خپله نړۍ وژغورم.

بابا یې پاڼه ښکل کړه: الله دې بریالۍ لره لورکۍ مې.

د پاڼې مور دروازه کې ولاړه وه، د دوی خبرو ته غوږ و ویې ویل: هو پلار لور وخته پلانونه جوړ کړي. اوس راځئ چې ډوډۍ یخیږي، که یو ځل بیا ستاسو مجلسونه شروع شي تر سبا هم نه خلاصیږي.

له ډوډۍ نه وروسته پاڼه د بابا څنګ ته ورغله: بابا جانه تا هغه ورځ د اقلیم بدلون پایلو په اړه کیسې راته وکړې. ما غوښتل چې د مخنیوي په اړه یې هم یو څه معلومات راکړې. ایا مونږ یې هم مخنیوی کولی شو؟

بابا: هو لورکۍ، هر څوک کولی شي چې له ځان نه یې پیل کړي او په مخنیوي کې یې ونډه واخلي. هغه متل دې اوریدلی، چې وایي څاڅکی څاڅکی دریاب کیږي. نن به یو څو نورو شیانو باندې هم وغږیږو. څنګه دې خوښه ده چې وړانګې ته هم غږ کړې.

پاڼه: وی هو، هغې ویلي و چې کله مونږ د اقلیم په اړه خبرې کوو هغې ته هم غږ کړم. زه زر راځم بابا جانه.

بابا منتظر و خو پاڼې پسې خنډ کړ. بابا یې هم پسې ورغی. د وړانګې کور کې ټول وارخطا وو او په منډو ښکاریدل. پاڼه د وړانګې تر څنګ خپه ولاړه وه.

بابا ورننېږدې شو، پوښتنه یې وکړه: څه خبره ده ولې داسې خپه یې؟

پاڼه ورو بابا ته ورنېږدې شوه ویې ویل: بابا جانه د وړانګې پلار ناروغه دی. وایي سا یې نشوی اخیستی.

بابا د وړانګې د پلار کوټې ته په منډه ورغی. لږ شېبه وروسته بېرته راووت. دواړو ته یې مخ کړ ویې ویل: زه حکمت صیب روغتون ته وړم. د اندېښنې وړ خبره نده.

دواړو سرونه وښورول. شېبه وروسته بابا د وړانګې پلار او ورور سره د روغتون پر لور روان شول.

د پاڼې مور هم راغله او د وړانګې مور ته یې ډاډګیرنه ورکوله. شپه ښه تیاره شوې وه چې بابا د وړانګې پلار او ورور سره بېرته راستنه شول. د وړانګې پلار هم ښه ښکارېده.

بابا پاڼې او مور ته یې غږ کړ: مور به کور ته لاړ شو حکمت صیب ارام ته اړتیا لري.

حکمت صیب او کورنۍ یې له بابا نه ډېره مننه وکړه.

په لار کې پاڼې له بابا نه پوښتنه وکړه: بابا جانه، کاکا باندې څه شوي وو؟

بابا یوه ژوره سا واخیسته ویې ویل: اه لورکۍ مې دا هم د هوا ککړتیا د بدمرغیو یوه بله بېلګه ده. کاکا حکمت دې د سا بندۍ ناروغي لري. چېرته چې دی کار کوي هلته دوی د برېښنا د تولیدلو لپاره غټ ډیزلي جنراتوران

کاروي. ډیزلي جنراتوران هم زیان رسونکې ګازونه تولیدوي او هوا ککړوي. کاکا حکمت ته دې دا ګازونه زهر دي. سږي یې له کاره غورځوي.

پاڼه ډېره خپه شوه. په کاکا حکمت یې ډېره زړه بد شو.

ورو یې پوښتنه وکړه: کاکا حکمت مې ښه کیږي؟

بابا: هو ان شاء الله د الله په رضا ښه کیږي خو د هوا ککړتیا ورته ښه نه ده او ځان باید ترې وساتي. خو ستونزه دا ده چې ځنګه یې وساتي؟

درې واړه غلي وو. کور کې هم چا خبرې نه کولې او په سوچونو کې ډوب وو.

پاڼې وویل: د کاکا حکمت غوندې به ځومره نور خلک دا حال لري. او زه وینم چې له هر کور نه لوګي راپورته کیږي. دا به ځومره خلک تنفس کوي او ناروغه کیږي به.

بابا وویل: موږ د دې ډېر ښه امکانات لرو چې داسې یوه بریښنا چې نه هوا ککړه کړي او نه هم ډېره ګران بیه وي تولید کړو. له بلې خوا ډېرو خلکو ته به بریښنا هم ورسیږي.

پاڼه ځای کې رانیغه شوه: هغه ځنګه بابا جانه، او ولې تر اوسه موږ داسې بریښنا نه لرو؟

بابا یې وخندل: اوس ویده شه لور مې، ناوخته ده سبا ښوونځي ته هم ځې. سبا به بیا درته ووایم چې ځنګه.

پاڼې هم ومنله. د بابا او مور مخ یې مچو کړ. غاښونه یې برس کړل. مخ او لاسونه یې پرېمنځل او خپل ځای کې د سترګو په رپ کې ویده شوه.

مور یې پاڼې ته کتل، بابا ته یې وویل: نن د وړانګې سره ډېره خپه شوه، ډېره خسته هم شوه ځکه داسې زر ویده شوه.

بابا: ملګرتیا باید همداسې وي چې غم کې درسره شریک وي.

وړانګه څو ورځې ښوونځي ته را نه غله. پاڼه به هره ورځ د وړانګې کور ته ورتلله، د حکمت کاکا پوښتنه به یې کوله او هم به یې وړانګې ته له ښوونځي نه د کورنۍ دندې راوړلې چې له درسونو نه شاته پاتې نشي.

حکمت کاکا هم تر یو حده ښېرته مخ په ښه کېدو شو او وړانګه هم د پاڼې سره یوځای ښوونځي ته تګ راتګ پیل کړ. که څه هم حکمت کاکا ښېرته په پښو درېدلی شو، خو کار ته د تګ نه و. وړانګه خپل پلار ته ډېره ځورېده او درسونو ته به یې سم پام نشو کولی. پاڼه پوهېده چې د وړانګې ټول پام حکمت کاکا ته دی نو ځکه یې ډېره هڅه کوله چې خوشاله یې وساتي.

مازیګر پاڼه او وړانګه له ښوونځي نه د کور خوا ته رواني وي چې بابا جان سره مخ شوې. بابا یې هم کور خواته روان و. درې واړه سره یوځای شول.

بابا وویل: ښنګه مو خوښه ده چې لږ قدم ووهو، په لاره کې به یو ایسکریم هم درته واخلم. دواړو د خوشالۍ نه نارې کړې، هووو ایسکریم...

لار کې وړانګې وویل: کاکاجانه تاسې غوښتل چې د اقلیم ساتلو په اړه موږ ته نورې کیسې هم وکړی خو هغه زما د آغا جان ناروغۍ هر څه رانه هېر کړل. که خوښه مو وي او حوصله لرئ، زه غواړم چې نورمعلومات هم ولرم. له هغه وخته چې زما آغا جان لوګي ناروغه کړی هره شېبه یې په اړه سوچ کوم.

بابا جان د وړانګې په سر لاس راتېر کړ: لورکۍ ډېره اندېښنه مه کوه. الله (ج) ډېر لوی او مهربانه دی. شکر دی موږ او تاسې ایمان لرو، هر څه به سم شي. هو، خو زه به د اقلیم بدلون د مخنیوي په اړه یو څه ووایم.

موږ هر یو کولی شو چې د اقلیمي بدلون مخنیوي لپاره یو څه وکړو، که څه هم پرمختللي هېوادونه په دې کې ډېر رول لوبوي، خو بیا هم موږ باید له ځانه پیل وکړو. مخکې مو هم په دې اړه خبرې کړې وې چې موټرکې ډېر تلل، د تېلو او سکارو سوځول، له پلاستیک نه د سون د توکو په ډول ګټه پورته کول، د ځنګلونو وهل دا ټول په اقلیمي بدلون باندې منفي اغېز لري. موږ کولی شو چې د موټر پر ځای په پښو لاړ شو، له بایسکل نه کار واخلو چې دا کار زموږ روغتیا لپاره هم ډېره ګټه لري او که لرې ځای ته د تګ اړتیا وي نو بسونو کې لاړ شو. بل دا چې مېوه او ترکاري د نېږدې پټیو او باغونو نه واخلو. په دې ډول هم د پلاستیکي قوطي او بسته بندی نه مخنیوی کیږي او هم د ترانسپورت تیلو مصرف نه ډېره کیږي.

د پلاستیکي کڅوړې پر ځای د تیکه یې کڅوړې نه کار واخلو.

موږ پوهېږو چې ځنګلونه د ځمکې سږي دي، که چېرې ځنګلونه ډېر ووهل شي د کاربن ډای اُکسایډ د جذب لپاره به کافي اندازه ونې نه وي، دا ګازونه اتموسفیر ته پورته کیږي او هلته پاتې کیږي. د هرې وهل شوې ونې پر ځای باید بله ونه کېنول شي.

د کور پاکولو لپاره موږ ډېر وخت د کیمیاوي موادو نه استفاده کوو، موږ کولی شو چې په ډېره اسانه د لوښو مینځلو یا د کور پاکولو لپاره خپله مواد جوړ کړو، د مثال په توګه موږ د سرکې، د لیمو جوهر او سوډا میکس څخه کولی شو د کور پاکولو لپاره مواد جوړ کړو که چېرې طبیعي صابون هم ورسره ګډ کړو نور نو هېڅ ډول کیمیاوي موادو ته اړتیا نه پاتې کیږي. په دې ډول د پلاستیکي بوتلونو، د کیمیاوي موادو د اوبو سره د ګډون مخنیوی کیږي.

لمریزه (سولر) بریښنا

یوه بله مهمه برخه لمریزه (سولر) بریښنا ده، موږ ښه لمر لرو او کولی شو چې ښه ګټه ترې واخلو خو له بده مرغه زموږ هېواد کې ډېره کمه پاملرنه ورته شوې.

دواړو په یو غږ سره وویل: لمریزه بریښنا څه وي؟

بابا وخندل: همدې پوښتنې ته زه په تمه وم. سولر انرژي یا فوتوولتیک د لمر انرژي په بریښنا بدلېدو ته وايي. فوتو د یوناني کلمې نه اخیستل شوي چې د رڼا معنی ورکوي او ولټه د مشهور ایټالوي فیزیک پوه له نوم نه اخیستل شوي. ښاغلي الیسندرو ولټه د مشهورو اختراع ګانو نه یو د بریښنا کیمیاوي سرچینې ماشین جوړونه ده. نوموړی په ۱۷۴۵ زېږدیز کال کې ایټالیا کې زېږدلی او ۱۸۲۷ کې له دې نړۍ نه سترګې پټې کړې دي.

د دې لپاره چې بریښنا تر لاسه کړو موږ الکترونونو ته اړتیا لرو. الکترون وړې حجرې دي چې په سترګو نه لیدل کیږي. کله چې الکترون لکه اوبه په سیند کې چې بهیږي په بهېدو شي بریښنا تولیدوي. البته دوی په سیند کې نه بهیږي بلکې د برق سیمونو او پایو کې په حرکت وي. د دې لپاره چې بریښنا تر لاسه شي باید الکترون په بهېدو یا حرکت راولو. د دې لپاره موږ د لمریزې بریښنا تورو تختو ته اړتیا لرو. تاسې به د بامونو پر سر دا ډول تختو

ته خامخا پام شوی وي. نه یوازې د بامونو پر سر بلکې د حساب په ماشینونو کې یا لاسي څراغونو کې وړې تختې هم همدا د لمریزې برېښنا لپاره دي. د لمریزې برېښنا تختې له دوو برخو نه جوړې شوي دي. په دواړو برخو کې الکترونونه دي. په پاسنۍ برخه کې الکترون تر لاندې برخې ډېر دي. پاسنۍ برخه کې منفي الکترونونه دي او لاندنۍ کې مثبت، کټ مټ لکه یوه بټرۍ کې چې وي.

کله چې لمر د سولر(د لمریزې برېښنا) تختې پر مخ وځلېږي نو لاندني الکترونونه پاسنۍ برخې ته راخېږي. پاسنۍ برخه کې الکتروونونه ډېرېږي او ځای کمېږي نو باید یو څه نور الکتروونونه بېرته لاندنۍ برخې ته لاړ شي. په دې ډول یو حرکت یا جریان رامنځ ته کېږي، که موږ دا دوې برخې د یوه سیم په مرسته سره وصل کړو نو پاسني الکترون د دې سیم په مرسته بېرته رانښکته کېږي چې په پایله کې د حرکت پیدا کېدو سره برېښنا تولیدېږي. د دې برېښنا ښېګڼه دا ده چې اقلیم ته هېڅ ډول تاوان نه رسوي. نه یوازې د لمر رڼا بلکې اوبه او باد هم موږ ته داسې برېښنا چې په اقلیم منفي اغېزې نلري راکولی شي. ښایي ځینې کتابونو کې مو د غتو بادپکو په خبر پایې چې ولاړې دي لېدلي وي.

دواړو سرونه وښورول: هو څه موده مخکې مو همداسې یو عکس په کتاب کې ولېد.

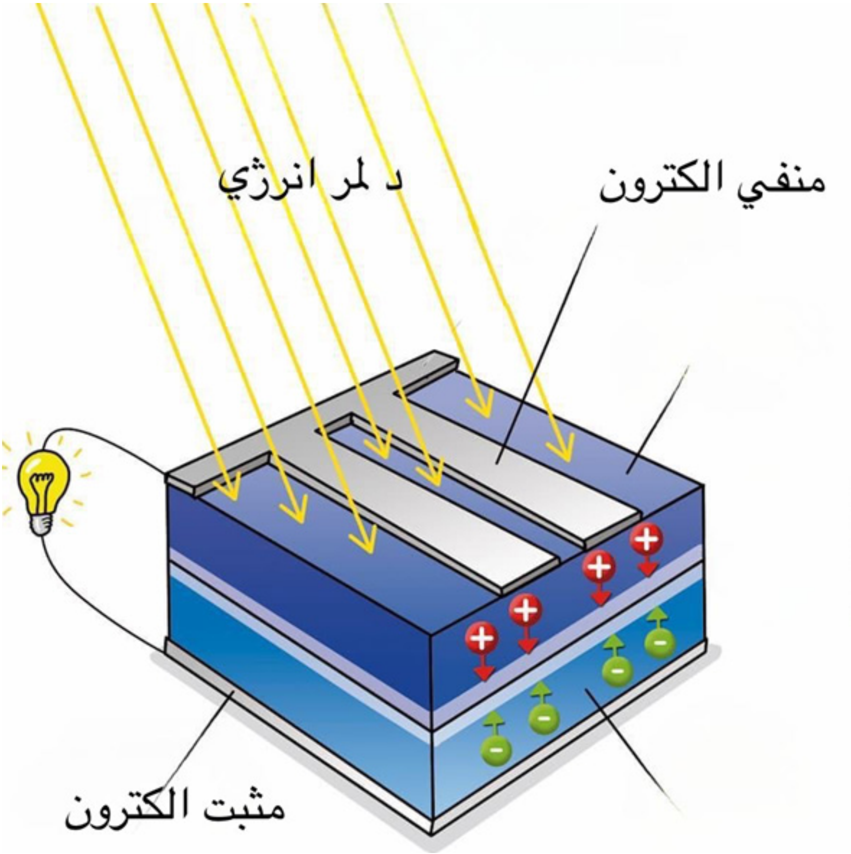

بابا: هغه بادي برېښنا توليدوي. زما په خپلو سفرونو کې ورته پام و. اروپايي هېوادونه ښه ګټه ترې اخلي.

پاڼه: بابا جانه نو موږ خو باد او لمر دواړو لرو ولې ګټه نه ترې اخلو؟

بابا جان: هو زما نانځکې زه هم همدا هڅه کې یم چې په دې برخه کې یو څه پرمختګ وکړو. د ډېرو وګړو دې هر څه ته دومره پام نه وي او توجه هم نده ورته

شوې، خو زه خوشبینه یم او زړه مې وايي چې ډېر زر به همداسې دستګاوې جوړې شي او موږ به د برېښنا ستونزه نور نلرو.

درې واړو په یوه غږ امین وویل او د خپل کور په خوا روان شول.

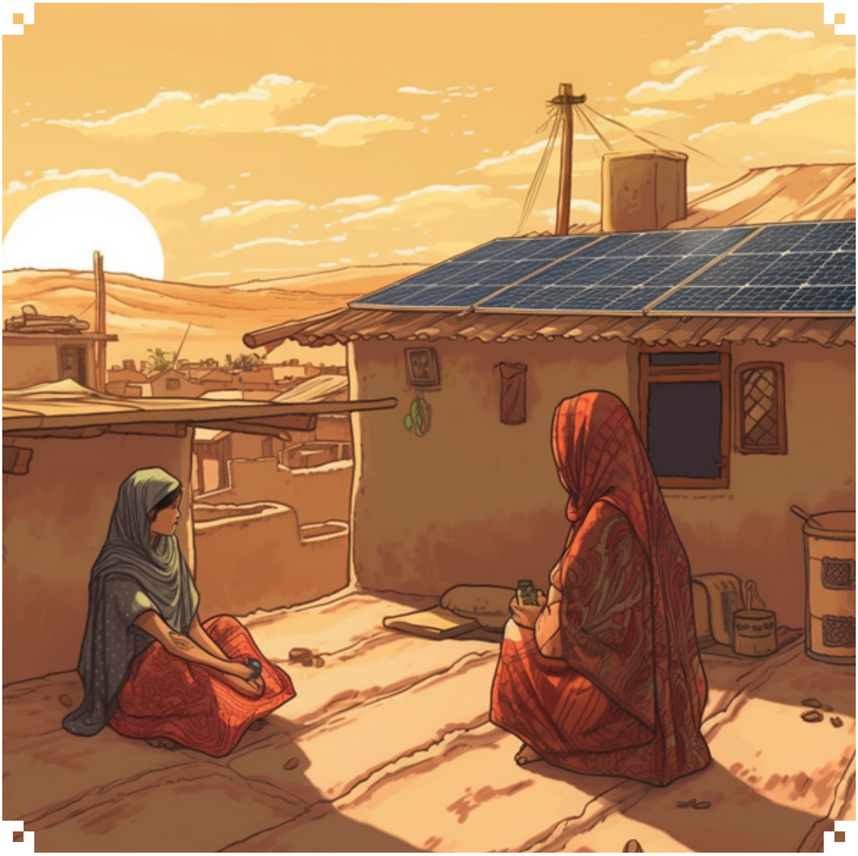

پاڼه او وړانګه په ژورو سوچونو کې ډوبې وې. ښايي د سولر تختې به یې جوړولې او یا هم بادي ژرندې. بابا جان په زړه کې خوشاله و، پوهېده چې

نوی نسل به ډېرې نوي مفکورې ولري او خپل ګران هېواد به د برېښنا، اوبه او ځنګلونو خاوند کړي، د پرمختګ لپاره به يې هڅې وکړي او هېڅ چا ته به اجازه ورنکړي چې زموږ ګډ کور ته زيان ورسوي.

د يوه سوکاله او اباد افغانستان په هيله !